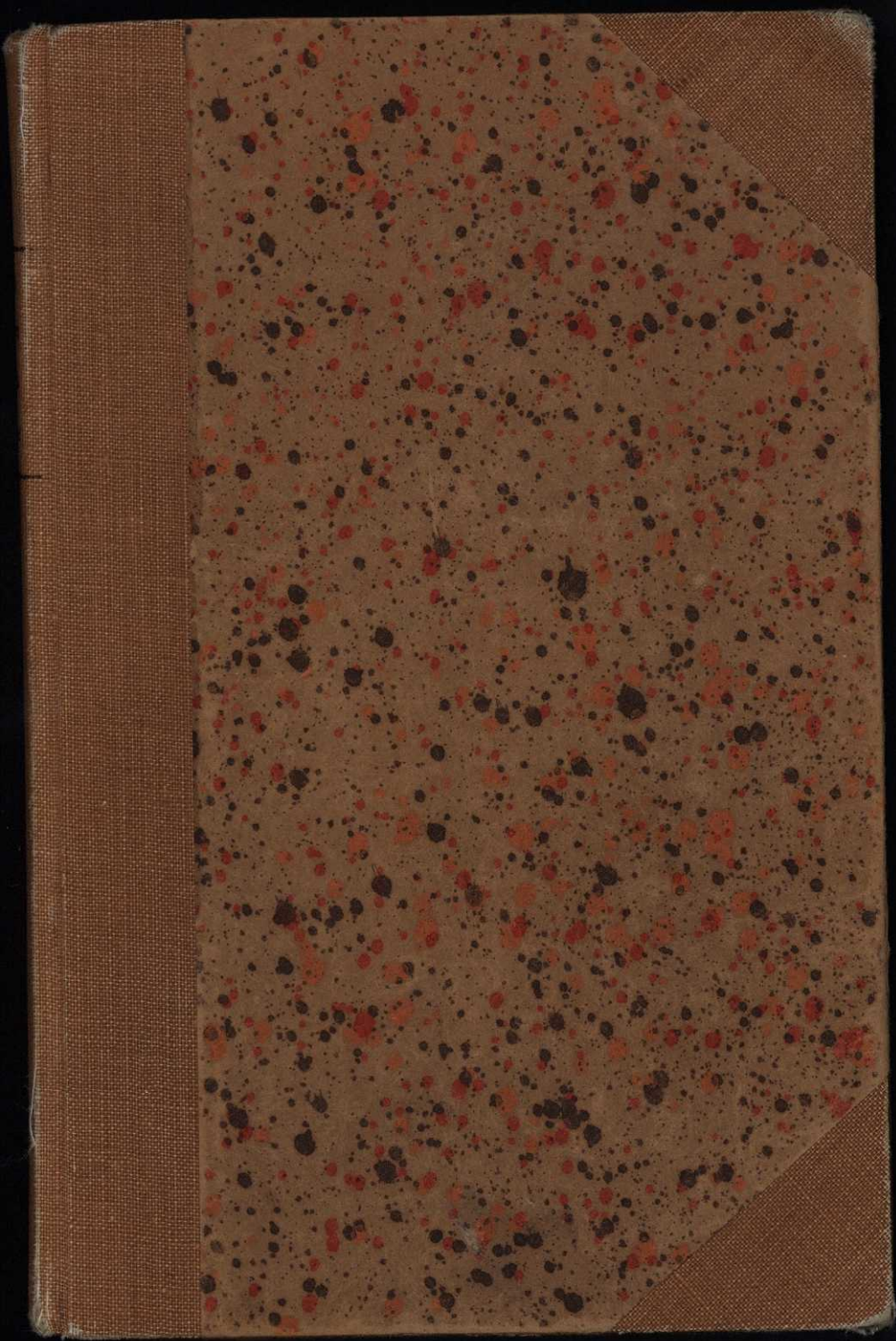

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Centralbiblioteket

Polygr.

Sv.

Ex. B

FOLKSKALDEN

ROBERT BURNS.

EN LEFNADSTECKNING

EFTER ENGELSKA KÄLLOR

AF

GUSTAF FRÖDING,
litteratör.

Första tusendet.

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

Innehåll:

Robert Burns.

1. Ungdom och armod	3.
2. Kärlek och sång	8.
3. Tolf visor af Burns	14.
4. Årans dagar	19.
5. Motgångar och död	24.

STOCKHOLM.

ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1892.

1. Ungdom och armod.

Smaken förändras och modet växlar inom literaturen liksom i alla andra yttringar af människornas värksamhetsdrift. Det som är ett manér för dagen och därför anses skönt och snillrikt vid en tidpunkt förefaller vid en annan oskönt och obetydligt. Därför stå också många skalder, hvilka en gång betraktats som sin tids under, numera kvar som tomma namn i konversationslexikon och läroböcker.

Men människornas känslolif förändras icke så hastigt, och om en dikt ger en sann och ädel form åt något af dettas väsentligaste innehåll kan den säkert öfverleva hvilken tidrymd som hälst och ändå göra ett friskt och betagande intryck. Det gifves delar af den hebreiska, den grekiska och den fornnordiska diktningen, som än i dag efter tusen år ha större makt öfver känsliga sinnen än det mest *raffinerade* af den modärna literaturen. Hebreernas gamla kärlekssång med dess varma, innerliga stämning kan ännu röra och behaga, äfven sedan den på det otympligaste sätt blifvit öfverflyttad till ett vidt främmande språk, till den grad är den mättad med lyrisk kraft.

Med dylika exempel för ögonen kan man mycket väl tänka sig att människorna ännu om tusen år kunna skratta åt Falstaff, grubbla och sörja med Hamlet och Faust; känna alla själens strängar vibrera i samklang med Goethes rika och mångsidiga lyrik samt med de vänliga, muntra eller lidelsefulla visorna af Robert Burns.

Dessa sistnämnda bära i synnerhet alla märken af inboende odödlighet, ty i dem äro konst och natur förenade

till ett — åtminstone mer än i de flästa människovärk — och många af dem förefalla nära nog att vara ett icke mindre okonstlat och otvunget uttryck för, hvad människan känner såsom naturväsen, än hvad kvittret är för en fågels glädje och sorg. Och ändå återfinner man i dessa dikter all sjäfullhet och finkänslighet, som tillkomma en högt begåfvad och i innersta mening förnäm personlighet, samt ett välljud, som utan tonsättarens hjälp värkar likt den mäst melodiska musik.

Robert Burns' dikter hafva också redan öfverlefvat ett århundrade och äro det oaktat ännu i dag måhända mer allmänt lästa och sjungna än något annat af den engelska och skotska lyriken. De värka med samma makt på de obildade nybyggarna i Australiens och Amerikas vildmarker som på de mäst förfinade kännare i Londons literära kretsar, och uppskattningen af diktarens värde synes snarare vara i stigning än tvärt om. Då därtill kommer att hans egendomliga lefnadsöden och älskvärda, men djupt disharmoniska personlighet äga ovanligt stort psykologiskt inträse, är det icke underligt att han blifvit föremål för en lång rad af engelska lefnadsteckningar och att äfven en främling känner sig lockad att efter dessa försöka gifva en sådan.

* * *

Det var icke under lysande eller synnerligen hopp-gifvande omständigheter Robert Burns gjorde sitt inträde här i världen.

Hans fader, William Burns, var en fattig gårdbrukare af bondeklass och innehade ett arrendehemman ej långt från staden Ayr i det västskottska grefskapet Ayrshire. Med egna händer hade han byggt sitt hus, en koja af ler såsom de flästa almogeboningar i Skottland vid den tiden, och där föddes Robert Burns den 25 januari 1759.

Det välkommen, som mötte den blifvande skalden från den af honom sedan så älskvärdt besjungna naturen, var allt utom vänligt. Få dagar efter hans födelse skakades hans faders hus så häftigt af stormen, att mor och son måste söka skydd i granngården. "Intet under, att den, som inträdde i världen midt i en sådan storm, kom

att bli offer för stormiga lidelser“, har han själf yttrat med anledning af denna tilldragelse. Och stormigt blef hans lif mer än de flästes — mindre dock med afseende på yttre lefnadsöden än i fråga om inre slitningar.

När Robert var sex år gammal, öfvertog hans fader ett annat arrendehemman, Mount Oliphant, i samma grefskap, och där hade familjen en svår strid att genomkämpa. Arrendevilkoren voro svåra att fylla, och det magra jordstycket trotsade alla ansträngningar att därur draga en blygsam bärning. Dessutom började William Burns att bli mindre arbetsför, och de bägge älsta sönerna, Robert och Gilbert, måste redan som gossar göra vuxne mäns dagsvärken.

Trots detta armod och dessa ständiga mödor, må man emellertid icke tänka sig att lifvet i arrendegården var så förkommet och olyckligt som t. ex. i månget almogehem här i landet — äfven i våra dagar. Den presbyterianska kyrkan med dess stiftare John Knox i spetsen hade alltifrån början spridt läskunskap och läslust äfven till de lägsta lagren af befolkningen, och under förra århundradet torde Skottland ha stått ensamt i fråga om allmänt utbredd själsodling. Visserligen är det sant att jämsides med denna folkupplysning utbredde sig ett tryckande själaförmynderskap och en förblindande fördomsfullhet mot allt, som icke stämde med de religiösa dogmerna. Men detta motvägdes och uppvägdes af den moraliska finkänslighet, som väcktes genom de religiöst påverkade själfrensakningarna, samt af den vana vid tankevärksamhet, som framkallats af de ständiga tvisterna om invecklade trosfrågor. Dessutom medförde det ifriga läsandet af bibeln med dess mäktiga tankebilder och fantasirika dikter en mottaglighet och smak för poesi, som utan tvifvel värkade välgörande på folkets utveckling. Man bör alltså icke undra alltför mycket öfver den prägel af enkel förfining, man återfinner i Robert Burns' barndomshem.

Hans fader synes ha varit en samvetsgrann och ärlig presbyterian af gamla stammen, ehuru frigjord från den fanatiska ofördragsamhet, som utmärkte ett äldre släkte af hans trosförvanter. Modern var en klok och godhjärtad kvinna, djupt religiös äfven hon, och bägge sökte efter bästa förmåga ge sina söner en god uppfostran. Böcker saknades icke, och att döma af en uppgift från

Burns själf var familjens läsning af ganska omväxlande art. Utom religiösa skrifter af allehanda slag och vanliga skolböcker hade han i hemmet tillgång till sådana skrifter som Adisons "Spectator", Shakespeares skådespel, Boyles vetenskapliga föreläsningar, arbeten af Pope, Locke m. fl. — en särdeles märklig boksamling hos en from man af folket vid den tiden. Roberts älsklingsläsning utgjordes dock af de visböcker han kunde komma öfver. Han hyste i synnerhet stor beundran för de skäligen medelmåttige skotske skalderna Allan Ramsay och Ferguson, hvilka han alltid betraktade som oupphinneliga mönster, ehuru han själf i alla afseenden lämnat dessa mönster bakom sig. Det som öfvat det största och lyckligaste inflytandet på hans egen utveckling som skald var emellertid en samling gamla skotska folkvisor, hvilkas tonart och form han upptagit och förädlat.

Oaktat sin fattigdom mäktade William Burns dessutom ge sina söner en rätt god skolunderbyggnad. Han och fyra af hans grannar förenade sig om att aflöna en privatlärare, och denne undervisade icke blott i den tidens vanliga skolämnen, utan äfven i kyrkmusik och — konsten att göra vers! Robert visade ingen ovanlig begåfning, och särskildt i musik var han alldeles ohjälplig, hvilket man anmärkt såsom egendomligt hos den, som var ämnad att bli en af världens mäst musikaliske visdiktare.

Han skildras för öfrigt vid denna tidpunkt såsom en allvarsam, osällskaplig och tafatt gosse. Ingen — allra minst han själf — anade den rikedom af älskvärdhet, lidelse och fantasi, som låg förborgad någonstädes i hans vareelse. Han gick och upprepade för sig själf Allan Ramsays knaggliga versar och tänkte att det var något öfvermåttan vackert — de gamla skotska balladerna sjöngo trolskt och lockande i hans öron — det fagra, vänliga landskapet smekte hans sinnen med färger och doft och ljud — inom sig själf kände han att det var något mäktigt och innerligt, som ville fram och ut i världen. Men aldrig kunde han komma att tänka en så galen tanke som att han, stackars Robbie Burns, skulle kunna skriva vers "likt folk som läser grekiska och latin".

Det behöfdes en invärkan utifrån för att väcka honom till medvetande om sina inneboende krafter, och denna kom i gestalt af en ung flicka, som vid andtiden "tog

upp“ efter honom, när han gick och skar hafre på sin faders gården. Han har själf skildrat henne med de vänligaste uttryck, han kunnat finna. Hon var så fin och fager och blid och glad, så att det kan knappt beskrivas, åtminstone icke öfversättas efter de skotska smekord han använder. När hon talade, “darrade hans hjärtsträngar som en eolsharpa“ och hans puls slog vildt, när han fick fatt i hennes hand för att frälsa den från “grymma“ tisteltaggar. Dessutom sjöng hon så vekt och fint så att det gick Robert ända in i själen, och han fick en sådan lust att skriva egna ord till melodien af den “reel“ (en skotsk dans) hon tyckte mäst om. “Och detta var begynnelsen till min kärlek och min poesi“, tillägger han själf, sedan han berättat om “vackra Nell“, den första af de många han älskat och skrivit dikter till.

“Vackra Nell“ visste emellertid icke om den gärning hon gjort, och ehuru Robert Burns aldrig glömde henne, lika litet som någon annan af sin lidelses föremål, började han snart svärma och dikta för flera andra. Sedan familjen kommit loss från det hårda arrendet vid Mount Oliphant och lyckats nå litet mera välstånd i sitt nya hem i Tarbolton, fick han oftare tillfälle att vistas bland jämnåriga af bägge könen. Den stillsamme gossen hade blifvit en ganska vidlyftig yngling, som fann nöje i att röra sig bland smugglare och andra äfventyrare samt i synnerhet hade sin glädje i att vara i flicksällskap. “De bästa timmar jag förödt, förödde jag bland flickor“, säger han i en af sina visor.

Själf var han ständigt invecklad i *minst ett* kärleksförhållande och var för öfrigt förtrogen rådgifvare åt hälften af alla älskande i församlingen. Det fanns knappt en af de vackra flickorna i trakten, som han icke hedrade med en liten visa, och sedan skref han en där de voro med allesamman. Hans kärlekshistorier från den tiden tyckas emellertid ha inskränkt sig till månskenssvärmerier, hemliga handtryckningar och vackra visor. Ingen ledde till några allvarsammare följder än ett och annat utbrott af svartsjuka.

Det var på det hela en lycklig tid för Robert Burns, och hans medfödda älskvärdhet, kvickhet och muntra lynne spirade upp i sin första värliga friskhet. Han var själen i landtliga samkväm och bedårade alla med sina glada infall och sitt varma, vänliga hjärtelag.

Så mycket hårdare drabbade honom de sorger och bedröfvelser han därefter hade att gå igenom.

Trots sin flyktighet i allmänhet hade han med djupare lidelse fäst sig vid en ung gårdbrukaredotter Ellison Begbie, till hvilken han skrifvit flera dikter. Ellison ville dock icke veta af någon förbindelse med Burns, och det var i ett tillstånd af djup tungsinthet han lämnade sin faders hus för att tillsammans med sin broder försöka sig med ett eget företag — en linhäcklingsaffär i Irvine, en af hufvudorterna för denna folkindustri. Det var väl under intrycket af sin försmådda kärlek, han här började föra ett vildare och mindre regelbundet lif. Han umgicks hälst med kamrater af trotsig och obändig karaktär, och hans alltjämt fortsatta kärleksaffärer voro icke längre af samma platoniska art som förr.

Linhäcklingen fick emellertid ett hastigt slut genom en eldsvåda, som förstörde den därför afsedda byggnaden. Vid samma tid dog Roberts fader, efterlämnande en stor familj med ringa utsikt till bärgning, och nu skulle de bägge älte bröderna icke blott försörja sig själfva utan äfven sin mor och flera syskon. De öfvergåfvo det gamla hemmet och öfvertogo ett nytt arrende vid Mossgiel, några mil därifrån.

2. Kärlek och sång.

Robert Burns gjorde sitt bästa att bli en god landbrukare och en vis man, "trots djäfvulen, världen och mitt eget kött", såsom han själf säger. Men dåliga skördar och dåliga vanor brakte honom snart åter i allehanda obehagligheter. Allra minst kunde han afstå från att inlåta sig i kärleksförbindelser med unga flickor i grannskapet och en af dessa blef moder till hans första barn. Dylika snedsprång från den lagstadgade vägen belades den tiden med offentliga kyrkostraff, och äfven Burns måste underkasta sig denna skam. Han hämnades med bitande kvicka satirer på vers öfver det presbyterianska prästerskapets skenhelighet och hyckleri — "Helige Willies bön", "De två herdarna", m. fl., alla mycket liffulla, träffande och genomflutna af den käckaste humor.

Några af de allvarlige britiske lefnadstecknarna hafva mycket strängt bedömt detta dristiga skämt med de vördige herrarna. För en utländing synes det däremot fullt berättigat i sin opposition mot det själatoryanni och den fariseiska anspråksfullhet, som verkligt rådde bland den tidens skotska prästerskap, och man kan icke tillbakahålla en känsla af beundran för den unge mannen af folket, som kunnat höja sig till en så öfverlägset humoristisk kritik.

Att han fullt förstått att uppskatta de älskvärda sidorna af det religiösa lifvet i hans omgifning, har han för öfrigt visat i sin behagfulla och finkänsliga dikt om "Landtmannens lördagskväll".

Det var de ofvan nämnda satirerna mot kyrkan som först gjorde hans namn bekant i den kringliggande trakten. De gingo från hand till hand och framkallade öfverallt bifallslöje eller surmulen ovilja. Under intrycket af denna begynnande ryktbarhet började Burns själf få en stadgad öfvertygelse om sin poetiska begåfning, och då han icke hade annat än motgång som landtbrukare, fann han att han måste bygga sina lifsförhoppningar på de inre krafter han kände sig äga.

Från hösten af 1784 till maj 1786 har han också diktat en hel del af sina bästa stycken. Utom de förut omtalade härstamma från denna tid åtskilliga humoristiska och lifliga epistlar på vers till jämnåriga umgängesvänner samt den i hög grad förträffliga, öfverdådigt dramatiska och lefnadsfriska dikten "De muntre tiggarna".

Denna dikt har af Carlyle, Burns' mäst geniale minstecknare, satts främst af hans poetiska alster, om man frånräknar de egentliga visorna. Skalden har i en afsides liggande krog sammanfört ett följe af laglösa landsstrykare af bägge könen.

»En höst, när hvarje björk stod torr
och Boreas bröt upp från norr
till vild och stormig ridt,
när hagelmoln för störtskur brast
och köldens tänder beto hvasst
och allt af rim var hvitt
— en lustig tiggarflock, som satt
i Nansies krog vid brasan,

drack upp sin sammantigga skatt
 af lump till sista trasan.
 De klunka och dunka
 i bänkarna med stop,
 de skåla och skråla
 och skratta allihop.»

Trots elände och allt tar det lustiga sällskapet livet gladt, och hvar och en sjunger sin egen visa, i hvilken han skildrar sitt speciella yrke i de mäst målande drag. "Ämnet hör till de lägsta i naturen," säger Carlyle, "men det visar så mycket klarare skaldens gåfva att höja det till konstens värld."

Åtskilliga andra mycket intressanta dikter af liknande slag kunde anföras från denna tid. Det är emellertid de egentliga visorna, *The Songs of Burns*, som beteckna det högsta af hans diktning. De äro bildade efter de gamla skotska balladerna och bygdetrallarna och hafva ofta samma omkväden som dessa. En del af förebilderna hade ett rått och ytterst lättfärdigt innehåll. Hos Burns finner man visserligen ingen skräck för det naturliga, och hans visor röra sig om samma ämnen som de gamla balladerna, kärlek och vin, men de äro fyllda af en så finkänslig innerlighet och en så frisk humor, att man skall vara en engelsk moralist för att känna sig bortstött från äfven de djärfvaste ämnen de behandla.

Kärlek först och kärlek sist, det är det hufvudsakliga i dessa visor — icke blott kärleken till kärestan eller rättare kärestorna, ty de voro nästan så många som legio, utan till allt som mötte honom. För Robert Burns' blick är allting vackert, allting intressant och älskvärdt. De vilda, mossiga bergen, de ringlande strömmarna med alar och björkar vid stränderna, de ödsliga myrarna, där kärrfåglarna flyga upp, de fattiga tegarna och de stackars små stugorna — allt är så friskt och härligt och värdt att besjungas på det vänligaste sätt. Och alla människor och alla varelser — det finnes icke en, om än aldrig så obetydlig eller förkastad, som icke är värd sin egen visa.

"Gamla Mailie" ligger på sin dödsbädd och förmanar de kringstående att se väl om hennes lam, så att det inte lider någon skada, när det blir ensamt i världen och utan stöd.

Den olycklige "Jock Rabb" går och letar efter sin älskade "Eppie M'Nabb", och när han får veta att *lairden* (godsherren) just står och kysser henne i trädgården, säger han blott att hon "är välkommen igen till sin egen Jock Rabb", och först när hon låter hälsa honom att hon "för alltid glömt honom och förnekar honom", blir han förtviflad och utropar: "du har krossat hjärtat på din egen Jock Rabb".

Den vandrande birflarn Willie, som jämt går och gnider och filar på sin kära fiol, har kommit till marknaden och spelar för marknadsfolket. Han träffar några glada sällar, som vilja förmå honom att sälja "fiolen så fin" och i stället köpa vin. Den obeständige spelmannen kan icke motstå frestelsen, men när han skall till att skiljas vid sin kära fiol, kommer honom de "salta tårarna" i ögonen och han utbrister:

»Och sålde jag min fejla,
det vore tokeri,
för mången en hejsansdag,
vi haft tillsammans, vi»

Icke desto mindre återfinner man honom något senare i krogen vid Crochallan, där han sitter främst vid bordändan och spenderar laget rundt af köpeskillingen för fiolen. Man kan tänka sig den ånger och förtviflan som skall följa — han har sålt sin trogne kamrat i lust och nöd. Emellertid står alltid en vän vid hans sida och säger: "filande gnidande Willie, I är välkommen hem till mig", såsom det heter i omkvädet. Det är något i denna humoristiskt rörande visa, som erinrar om Burns' eget öde. Han var icke den som sparade på sin konst — han kastade bort både den och sitt anseende och sig själf för glädjen i ett muntert lag. Sedan kom grämelse och ånger och förkastelse från allt anständigt folk. Men alltid fanns det någon, som icke räknade så noga med den älskvärde och obetänksamme spelmannen, utan bad honom "välkommen hem till sig". Och så gör hela den anglosaxiska världen än i dag, ehuru dess moralister söka lägga band på sin medkänsla för att icke släppa något efter på budorden. Det är rätt komiskt att se de varningar några af hans lefnadstecknare gifva sig själva för att icke låta bedåra sig.

I en annan visa får en ung tös giftermålsförslag från en främmande man. "Jag är min moders enda barn, och jag är blyg bland främmat folk, ser herrn — jag är för ung att giftas än, jag är för ung att giftas än, ser herrn", svarar den stackars flickan och beskriver allt obehag hon skulle ha af att ligga i samma säng som en man. "Men om ni kommer den här vägen fram litet senare, så skall jag vara en sommar äldre, ser herrn — jag är för ung ännu — det vore synd att ta mig från min mamma än!"

På ett annat ställe kommer "Duncan Gray" dragande för att fria. Men "Maggie" knyckte på nacken och såg obekant och skygg ut och bad Duncan hålla sig på afstånd. "Duncan grät och Duncan bad," men "Meg var döf som Ailsa Craig". Till slut tröttnade Duncan. "Skall jag gå här och dö som en galning för en högfärdig jänta," tänkte han — "hon kan gärna för mig få gå åt — Frankrike." Nu var det Maggies tur att ödmjuka sig. "Hur det gick till, må doktorerna ge besked om," heter det, men "Meg blef sjuk och han blef frisk." Duncan var emellertid en beskedlig gosse och lät tala vid sig, "han ville icke bli hennes död — nu äro de krya och glada bägge två".

Dylika ämnen i mångfaldig växling från almogelifvet i Låg-Skottland har Burns behandlat i en mängd visor. De låta obetydliga nog, när man är nödsakad att återge deras innehåll i prosa och på ett främmande språk. Men i sin ursprungliga form äga de ett oförlikneligt behag genom originella ordmålningar på det uttrycksfulla skotska landsmålet samt genom de klingande, okonstlat fulländade rytmerna. När man läst en af dessa små visor, glömmes man den aldrig, den sjunger en alltjämt i öronen och man får då och då lust att slå upp i boken för att återknyta bekantskapen.

Af samma intagande värkan äro många af visorna till de snart sagt oräkneliga flickor, som mött Robert Burns på hans väg och kommit hans hjärta att slå fortare. När man läser dessa visor får man nästan det intrycket att han oundvikligt blef förälskad i första bästa unga flicka han såg — icke flyktigt, utan verkligt djupt och innerligt, ty samma sanna och uppriktiga känsla talar ur pem alla, de må vara riktade till Nancy eller Peggy eller Phemie eller "flickan, som bäddade sängen åt mig". Han

var tydligen mer än andra mottaglig för det "evigt kvinnliga", utan att därför vara någon Don-Juans-natur, som fann ett raffinerat behag i att växla föremål för sin erotiska fantasi. Han kunde helt enkelt icke motstå en ny art af kvinnlig älskvärdhet, äfven när han var innerligt bunden på ett annat håll, och han hade i detta fall, ehuru i några fall karaktärsfast nog, icke tillräcklig själfbehärskning att undertrycka en ny uppspirande känsla för att icke grumla en annan. Åtskilligt i hans lif ger vid handen att han i själfva verket hyst en långvarig och på sitt vis trofast lidelse för *minst* två kvinnor på en gång.

Denna dubbelhet eller snarare mångdubbelhet kom honom tyvärr att invärka olycksbringande på några kvinnors öden, och hans högt utvecklade moraliska känslighet brakte honom själf ånger och förtviflan öfver det onda han vållat andra. Helt säkert skulle han icke lätt blifvit den i förtid brutne och djupt olycklige man han blef, om han icke gått och burit på minnet af den stackars Höglands-Mary, som han gjort så mycket ondt och besjungit så varmt och känsligt.

De många vackra visorna till de många vackra flickorna hafva emellertid ingenting förlorat i friskhet och behag, fastän ömheten är så frikostigt fördelad på alla håll. Burns hade så rika källor af lidelse, att den fullt räckte till åt de många. För honom fanns under himmelen ingenting skönare, finare, mera behagfullt och älskvärdt än dessa fattiga landtflickor — de förde sig så utomordentligt intagande, deras gestalter voro så utsökt fina, deras kläder sutto så nätt, de voro genomandade af allt ljuft och innerligt och mildt och vekt som finnes i naturen. Och bakom de klingande melodierna, de smek samma omkvädena och den lidelsefulla rytmiken, är det som man hörde ett ständigt hviskande bakom husknutar och busksnår, hemliga kyssar och innerliga trohetslöften. Och så komma smärtsamma skilsmässor och trohetsbrott och ånger, sorg och förtviflan — allt i de mäst melodiska och själfulla tongångar.

Med nutidens härskapsklädda landtflickor i minnet har man svårt att tänka sig "vackra Phemie" eller "fina Jenny" såsom några så utomordentligt gudomliga varelser. Man måste tänka på tafatthet och klumpighet i förening med försöket att se förnäm ut. Men det är sannolikt så,

att alla varelser kunna se behagfulla ut, om de röra sig otvunget i den dräkt och den krets, där de höra hemma. Burns har i alla händelser icke gifvit sina flickor några egenskaper de icke äga — han endast beundrar allt som tillhör dem. De äro icke egentligen idealiserade, endast sedda med den kärleksfullaste blick som är möjlig. Och skaldens vänlighet är så smittsam, att man låter alla invändningar fara och tycker som han.

3. Tolf visor af Burns.

Såsom förut antydts beror det intagande intrycket af Burns' visor till stor del på det uttrycksfulla språket och den sjungande rytmiskt fulländade viston. Slikt är omöjligt att återgifva i öfversättning annat än högst bristfalligt.

Dessutom finnes det så mycket i Burns' poesi af det där endast halft artikulerade, i hvilket en stor skald förmår inlägga det finaste och skönaste af allt hvad tankar och känslor heter, utan att i tydliga ord uttala det — allt beror på tonfallen och ordsammanställningen, som ger anledning till aningar och stämningar af samma slag, som dem skalden själf har känt. Sådant är naturligtvis alldeles absolut öfversättligt.

Det är därför under den starkaste reservation mot att att döma skaldens värde efter nedanstående försök, som det här meddelas några öfversättningar — icke *valda*, ty det vore lönlös möda att välja bland det bästa, hvilket vanligen är svårast att öfverflytta — utan "tagna ur högen".

De höra icke alla till Burns' ungdomstid, men införas dock här för sammanhangets skull.

Vackra Peg.

En gång jag står vid grinden vår,
när skymningen är nära,
hvem får jag se, om inte just
den vackra Peg, min kära!

Hon vandrar hän så fin och vän,
mer vän kan ingen finnas,

med smärt gestalt, i skick och allt
lik kärlekens gudinnas.

Vi följde stranden, hand i hand,
där älvens vågor strömma.
Hur underbar den stunden var,
det kan jag aldrig glömma!

Glad var hon.

Glad, glad och vänlig var hon,
glad i kök och glad i sal,
glad vid stranden af Ern
och glad i Glenturits dal.

Vid Auchtertyre står eken grön
och björkar stå vid Yarrows våg,
men sådan tös som Phemie var
ej Yarrowdalen såg.

Som blomst i maj hon var att se,
och likt en sommardag hon log.
Hon trippade så lätt vid Ern
som trast på gren i skog.

Som ull af lam så hvit och vän
och mjuk och fin i hyn hon var.
Mer ljuf än solens var en glimt
från Phemies ögonpar,

I Lågland har jag färdats vidt,
bland Höglands berg och hundra nös.
Men Phemie var den vänsta tös,
som trampat daggigt gräs.

Glad, glad och vänlig var hon,
glad i kök och glad i sal,
glad vid stranden af Ern
och glad i Glenturits dal.

Kom till bakdörrn.

O, hvissla, så kommer jag
till dig, min vän,
o, hvissla, så kommer jag
till dig, min vän!
Och blefve de gamla så
galna än,
o, hvissla, så kommer jag
till dig, min vän!

Och kom till bakdörrn,
när du går till mig,

och kom till bakdörrn,
när du går till mig!
Och kom till bakdörrn,
låts ingenting om
och låts som det ej var
till mig du kom!

Det hårda ödet.

Det hårda ödets vind slog ned
till marken mina blad, O!
Det hårda ödets viud slog ned
till marken mina blad, O!

Min stam var fin, min knopp var gröu,
min blomma växte glad, O!
Och frisk föll dagg, och solen göt
kring mig sitt milda bad, O!

Men ödets hårda nordanstorm
förfrös min blommas blad, O!
Men ödets hårda nordanstorm
förfrös min blommas blad, O!

Min Harry han var stolt och glad.

Min Harry han var stolt och glad,
mer ståtligt växt än andra män.
Nu är han jagad långt åstad,
han kommer aldrig hit igen.

O, för honom här igen!
O, för honom här igen!
Jag gifve allt Knockhaspies land
för Höglands-Harry här igen!

När alla andra gått till sängs,
jag vandrar sorgsen ute än
och sätter mig och gråter tidt
och önskar Harry hit igen.

O, hängde de i galgen högt
de skurkar, som förföljt min vän,
jag kauske kunde än få se
min Höglands-Harry här igen!

O, för honom här igen!
O, för honom här igen!
Jag gäfvé allt Knockhaspies land
för Höglands-Harry här igen!

Och godt öl kom.

Och godt öl kom och godt öl for,
för godt öls skull har jag sålt mina skor,
och satt mina strumpor i pant i en bod
— med godt öl håller jag upp mitt mod.

Sex oxar jag hade i ok för min plog,
de trifes så tämligt och drogo bra nog
— jag sålde dem en efter en si så där,
med godt öls hjälp jag sorgen bär.

Och godt öl har gjort mig så arm som jag är
och haft mig att komma min piga för när
— för godt öls skull i stocken jag stod,
med godt öl håller jag upp mitt mod.

Och godt öl kom och godt öl for,
för godt öls skull har jag sålt mina skor
och satt mina strumpor i pant i en bod
— med godt öl håller jag upp mitt mod.

Devondalen.

Hur fagert det är vid den ringlande Devon,
bland blomster och löfskog hur fagert det är!
Men fagrast af blomster vid stranden af Devon
är knoppen, som växer på branten vid Ayr.
Må morgonen mildt på dess rodnaude krona
strö dagdropp och sol på dess spirande blad,
må vårregnet vänligt den växande skona,
men nära dess rot med förfriskande bad!

O, skonen den unga, I vingmörka vindar,
som kommer med skymningen öster ifrån,
och blif henne fjärran, du mask, som dig lindar
kring allt, som är skönt och som lockar till rån.

Om Frankrikes kungliga liljor man talar
och ros, som i Albions hjärtvapen står;
mer vän vet jag en under björkar och alar,
där Devon, där Devon den ringlande går.

Macphersons farväl.

»Farväl, min cell, farväl i frid,
du var mig mörk och trång
— ej lång skall bli Macphersons tid
inuunder galgens stång!»

Så stolt och käck och utan skräck,
så trotsig var hans gång.
Han sjöng och tog i dans ett språng
allt under galgens stång.

»Allt kött är hö, en hvar skall dö
— hvad är att dö för män,
som dödens hot i kamp gått mot!
Jag trotsar honom än!
Tag dessa band ifrån min hand
och bringa mig mitt svärd
— den bästa hand i Skottlands land
skall se, hvad min är värd!

Jag left ett lif af strid och kif,
mig svek till galgen för,
och endast ett mig grämer hett
att utan hämd jag dör.

Nu hälsar jag farväl till dag
och berg och dal och sjö
— en feg nämns den bland stolte män,
som icke vågar dö!»

Så stolt och käck och utan skräck,
så trotsig var hans gång
— han sjöng och log och togs sitt språng
inuunder galgens stång.

Tibbie Dunbar.)*

O, vill du gå med mig,
skön Tibbie Dunbar,
o, vill du gå med mig,
skön Tibbie Dunbar?
Vill du fara i vagn
som en lady far
eller gå vid min sida,
skön Tibbie Dunbar?

Mig kvittar det lika,
att far din har pängar
och släkten din titlar
och åkrar och ängar,
men säg, du vill ha mig,
så litet jag har,
och kom som du står där,
skön Tibbie Dunbar!

Du dal vid vackra Doon.

Du friska dal vid vackra Doon,
hur kan du blomstra, väaa dal?
Du fågel, hvarför sjunger du?
Min själ är sjuk och full af kval!
Din muntra sång bland rosorna
har sorgen till mitt hjärta sändt,
den minner mig om lyckans tid,
som gått, men aldrig återvändt!

Jag ströfvade vid vackra Doon,
där ros med vedben slingras in.
Hvar fågel om sin kärlek sjöng,
detsamma gjorde jag om min.

*) Denna visa finnes förut omskrifven på svenska i den bekanta sången:

»Säg, vill du mig följa,
skön Anna Marie,»

Med hjärtat gladt jag bröt en ros,
hur skön min fagra törnros var!
Då kom det en, som stal min ros,
men lämnade mig törnet kvar.

Än en kyss.

Än en kyss, och så ett sista
afsked, du för alltid mista!
Djupt i hjärtat vill jag bära
dig med trofast sorg, min kära.
Den en glimt af hopp ledsagar,
är en dåre, om han klagar.
Mig mot sorgerna skall värna
ingen glimt från hoppets stjärna.

Men mitt val jag vill ej klandra,
du var mera vän än andra,
svår att motstå, tung att mista,
värd att älskas till det sista.
Hade vi ej mötts i lifvet,
ej så blindt och öfvergifvet
blifvit till hvarandra knutna
— ej vi skildes hjärtebrutna.

Så farväl, du var mig kärast,
skönast, ljufvast, renast, skärest!
Så farväl! Och dig tillstädje
lyckan allt af lifvets glädje!
Så farväl och så den sista
kyssen, du för alltid mista!
Djupt i hjärtat vill jag bära
dig med trofast sorg, min kära!

Förnöjsam med litet.

Förnöjsam med litet och glad att få mer,
— när sorgen och nöden i syneu jag ser,
jag ger dem ett rapp, om de hindra min gång,
med en bräddad mugg öl och en skotsk gammal sång.

Ibland störa härjande tankar min frid,
men mannen är stridsman och lifvet är strid,
mitt glädtiga lynne är mynt i min pung,
min frihet är adel, ej skänkt af en kung.

Ett år af betryck, skulle det bli mitt fall?
En natt i ett gille och sorgen är all!
När målet, det sköna, för resan är nått,
hvem tusan vill tänka på vägen han gått?

Låt lyckan, den blinda, få ragla omkring,
ifrån mig som till mig, det gör ingenting!
Jag ropar åt nöjet: välkommen, min vän!
Åt mödan: välkommen, välkommen igen!

4. Ärans dagar.

Ej långt från Burns' hem i Mossgiel låg den lilla köpingen eller byn Mauchline, och där bodde en hel del unga flickor, hvilka han besjungit allesamman. "Miss Miller är fin, miss Markland gudomlig, miss Smith har förstånd och miss Betty är en bra flicka — man vinner skönhet och förmögenhet med miss Morton, men Jean Armour är juvelen bland alla för mig", heter det i en af dessa visor.

Jean Armour, dotter till en hederlig murarmästare, ägnade han också i all synnerhet sin hyllning, hvilken år 1786 ledde till en hemlig trolofning med skriftligt erkännande af att den skett — en art äktenskap, som den tiden till en viss grad hade gällande kraft i Skottland. Hennes fader ville emellertid icke veta af förbindelsen med Burns, som förmodligen icke åtnjöt anseende för stadighet i grannskapet. Jean tvingades att slå upp med sin trolofvade och sönderrifva det hemliga kontraktet. Lagen, som den tiden bestraffade dylika förbindelser utan föräldrars samtycke, sattes i rörelse. Burns måste lefva som flykting och hålla sig dold hos sina vänner. Några månader därefter blef Jean moder till tvillingar.

I allt detta synes efter nutida begrepp icke synnerligt mycket att förebrå de bägge unga människorna — skulden faller snarare på den brutale och egensinnige faderns sida. Men Burns' beteende får ett mycket egendomligt utseende, när man erfar, att han just vid samma tid som det hemliga äktenskapet med Jean kommit till stånd, firat en snarlik akt med en annan flicka, Mary Campbell, samma flicka som han sedan så innerligt besjungit under namnet "Höglands-Mary". De möttes vid stranden af Ayr och där tvättade de sina händer i strömmen och lofvade hvarandra evig trohet, i det de höllo en bibel emellan sig. Man har sedermera återfunnit denna bibel och där anträffat några skrifna rader af Burns' hand: "Och I skolen icke svära falskt vid mitt namn, jag är Herran" samt ett annat bibelspråk af samma innehåll, hvilket visar att det varit så allvarligt menat, som gärna är tänkbart. De bägge namnen, som ursprungligen stått under dessa

bibliska varningsord, voro emellertid till hälften utplånade, och man har däraf dragit den slutsatsen att den stackars Mary vid underrättelsen om att hon var bedragen förintat dessa vitnen inför Gud om trofasthet till döden. Burns var just stadd på hemfärd, när de möttes vid Ayr, och Mary återsåg aldrig sin bedräglige trolofvade. Hon gjorde några månader efteråt en resa i förhoppning att ännu en gång få se honom, men dog på vägen af feber.

Det säges, att kärleken till Höglands-Mary trots allt varit den djupaste lidelse Burns någonsin haft, och den lämnade spår efter sig af ånger och sorg som varade ända till lifvets slut. Han nämner henne aldrig annat än i sina visor — till "Mary i himlen" och många andra, men dessa vittna otvifvelaktigt om de samvetsförebråelser han känt och den saknad han aldrig kunde besegra. Ännu så sent som 1792 ägnar han henne en af sina vackraste sånger.

Icke desto mindre synes han hafva kunnat bibehålla en varm och innerlig känsla äfven för Jean Armour, hvilket framgår af många uttalanden i hans bref. Så mycket underligare är det att höra, att han samtidigt med dessa bägge allvarligt menade förbindelser knutit ännu en *tredje*, hvilken dock måtte varit af flyktigare art.

Alla dessa olyckliga förhållanden bragte Burns till förtviflan, och han såg ingen annan utväg än att draga ur landet. Han beslöt att söka sig anställning i Västindien och hade redan börjat underhandla med personer, som kunde skaffa honom en sådan, då den vändning i hans öden inträffade, som med ens hjälpte honom ur alla yttre trångmål för tillfället, gjorde honom till en ryktbar man och förde honom som ärad gäst in i Skottlands bästa kretsar vid den tiden.

För att fylla sin reskassa uppmanades han nämligen af några vänner att låta trycka sina visor och andra dikter. En subskription sattes på förhand i gång för att betrygga företaget, och efter några månader utkom det lilla häftet från ett tryckeri i den närbelägna staden Kilmarnock. Dess rykte spred sig genast som en löpeld från grefskap till grefskap. "Gammal och ung, hög och låg, den allvarsamme lika väl som den glade, lärd och olärd, alla voro lika intagna och hänförda", säger en af Burns' samtida.

Han började nu uppmärksammas af landtadeln, och äfven till Edinburg hade diktsamlingen letat sig väg och väckt den lifligaste beundran, det lifligaste inträsse för författarens person. Det var en i hög grad välvillig recension i en där utkommande tidskrift samt några uttalanden af en ansedd lärd darsammastädes, som föranledde Burns att öfverge sin utvandringsplan och i stället söka sin lycka i hufvudstaden.

På senhösten 1786 anlände han till Edinburg och mottogs genast från början som "säsongens lejon". Icke blott hos den tidens literära och akademiska storheter, utan äfven i de högsta adeliga kretsar mötte honom den bästa välkomst, och han rörde sig i den nya omgifningen med en säkerhet, som man icke skulle tilltro till den unge mannen af folket — "Plogmannen från Ayrshire", såsom han nu började kallas.

Han beskrifves från denna tid såsom en starkt byggd och välvuxen man med utseende och dräkt af en aktningvärd och särdeles förståndig gårdbrukare. Ingenting utom hans stora svarta ögon, hvilka otvetydigt talade om snille och tankekraft, vittnade att man hade en utomordentlig personlighet framför sig. Hans rörelser voro trygga och bestämda samt fria från all tafatthet. Hans konversation skildras af alla såsom alltigenom genialisk, växlande mellan humor och äkta patos, full af infall och originella tankar. Af de egenskaper han vid sina samtal lagt i dagen hafva några af hans samtida dragit den slutsatsen att han varit långt mera storartat begåfvad än de enkla visorna gifva vid handen och att han på hvilket andligt område som helst skulle blifvit något utomordentligt, om han fått tid och tillfälle. Detta vore icke häller så osannolikt, eftersom förmodligen poetisk begåfning icke är genom en bestämd gräns skild från andlig kraft i allmänhet.

Trots den verkliga beundran han utan tvifvel ingifvit den förnäma världen i Edinburg, var den uppmärksamhet man visade honom troligen till största delen ägnad hans egenskap att vara ett underting, en ovanlig företeelse — man skulle säkert vändt honom ryggen, ifall det kommit en ännu märkvärdigare person till staden — t. ex. en indisk *rajah* eller något ditåt. För öfrigt lät man honom nog känna att han icke hörde till kretsen

och något värkligt handtag från de stores sida hade han icke att vänta.

Burns kände säkert sin fåfånga smickrad af allt det uppseende han väckte och det erkännande han mötte, men samtidigt reste sig hans starka själfkänsla mot att behandlas som ett inträssant förevisningsföremål, och detta tör ha varit anledningen till den sträfhets stundom visade. Hur disharmonisk han äfven under dessa ärans dagar i själfva värdet känt sig framgår af hans dagböcker, i hvilka han bittert uttalar sig om det skefva i sin ställning och på ett ingalunda vänligt, men särdeles träffande sätt upptecknat sina omdömen om de nedlåtande personligheter han mött i salongerna.

Från det stela salongslifvet ryckte han sig också tidt och ofta loss och sökte sig ett friare umgänge bland de glade dryckesbröderna i medelklassens klubbar och värdshus. Han mottogs naturligtvis med öppna armar och kunde i denna omgifning lämna sin humor och kvickhet lösa tyglar. Det antydes af hans lefnadstecknare att han äfven sökt ännu lägre på rangskalan stående sällskap af bägge könen och därvid lagt grunden till senare dagars ohälsa, till dåligt anseende och fördärfbringande vanor.

Den yttre orsaken till hans vistelse i Edinburg var att få en ny upplaga af dikterna utgifven från trycket, och sedan denna på våren 1787 utkommit fanns ingen anledning att längre stanna kvar. Han företog därför under sommaren och hösten samma år en del resor i olika trakter af Skottland. Först stälde han kosan till engelska gränsen och därefter till Ayrshire, hvarest han gästade Mossgiel, sitt forna hem. Han var nu en helt annan man än för ett år sedan, då han flydde från gård till gård för att undgå fängelset och väl ansågs för en förlorad man af allt anständigt folk i trakten. Nu kom han höljd af ära hem från hufvudstaden, där han firats som sitt lands främste skald, han var känd och värderad landet rundt, och de ekonomiska utsikter, han nu kunde hoppas på, gjorde väl sitt till att skaffa honom aktning hos de fattige grannarna i hembygden. Han mottogs också med stolthet af sina forna vänner och med krypande ödmjukhet af sina ovänner. I synnerhet bemöttes han af familjen Armour som förut så hätskt förföljt honom, med trälaktig efter-

hängsenhet, hvilket af Burns omtalas med uttryck af den största leda. Denna ovilja utsträckte han dock icke till "vackra Jean", dottern i huset, som lidit så mycket för hans skull och värligen tycks ha varit en präktig flicka. De återknöto det gamla förhållandet och hade åter hemliga möten, hvilka i sinom tid ledde till förvecklingar, som längre fram skola omtalas.

Sedan Burns ytterligare utsträckt sina resor till de västra högländerna, återvände han till Edinburg för att söka utbekomma sitt honorar för diktsamlingen och möjligen äfven i den hemliga förhoppningen att något skulle göras för honom af dem, som smålett så nedlåtande mot honom under hans förra besök.

Men det mottagande han nu rönt var ett helt annat än förra gången. Han var icke längre en nyhet för dagen, man började dra sig för en person med så litet presentabla umgängesvännen, man hade hört ett och annat om hans vilda vanor och om hans satiriska dagboksanteckningar. Det var endast ytterst sällan han numera inbjöds till sina forna gynnare, och han hängaf sig i stället så mycket ifrigare åt det fria värdshuslivet och sina "vansinniga lidelser (Bedlam passions)", såsom han själf kallade det.

Bland dessa var lidelsen för det andra könet den mest förhållande, och fastän han väl bort starkare än någonsin känna sig bunden vid den stackars Jean Armour, var han snart invecklad i ett nytt förhållande. Sedan han förgäfves ägnat sin hyllning åt ett par unga damer, gjorde han nämligen bekantskap med en viss mrs M'Lehose, hvars man öfvergifvit henne och rest till Västindien. Han blef häftigt förälskad, och under några månader besökte han henne dagligen och stundligen samt tillskref henne oräkneliga bref, som andas mycken lidelse och mycken falsk sentimentalitet, en ton som är helt olik det hos Burns vanliga enkelt naturliga sättet att uttala känslor och tankar. De kallade hvarandra "Sylvander" och "Clarinda", och det tyckes ha varit något uppstylat i deras förhållande, som väl stämde med det onaturligt sentimentala i tidsandan, men icke med den anda som genomgår hela Burns diktning.

Just som Sylvander var i färd med sina dyra försäkringar att "älska Clarinda till döden, genom döden

och för evigt“, mottog han sorgliga underrättelser om sin öfvergifna trolofvade, Jean Armour. Hon var åter, såsom följd af deras senaste samvaro, på väg att bli moder. Hennes brutale fader hade drifvit henne på dörren, och hon stod nu utan huld och skydd. Burns föranstaltade visserligen att hon blef mottagen i en väns hus, men fortsatte ännu en tid förhållandet till Clarinda, “den sköna härskarinnan öfver skaldens själ“.

Sedan han sent omsider erhållit sitt honorar, 9,000 kronor, af hvilka han lämnade en betydlig del till underhåll åt sin moder, och sedan han otvetydigt erfarit att intet var att vinna af vederbörande i Edinburg, fann han emellertid ingen annan utväg än att återtaga sitt gamla yrke såsom gårdbrukare. Han uppgjorde därför kontrakt om arrendehemmanet Ellisland i närheten af Dumfries och det var väl med tanken på att han där behöfde en duglig matmor att förestå hushållet, som han erinrade sig sin gamla skuld till “vackra Jean“. Han lämnade Edinburg på våren 1788, och i augusti samma år fullbordade han genom vigsel det i själfva verket redan förut lagligt giltiga äktenskapet med henne. Någon anledning att ångra den rättvisa han sent omsider gjort henne fick han håller aldrig, ty trots hans ständiga otrohet minskades aldrig hennes tillgifvenhet, och hon blef den förträffligaste husmoder han kunde önskat sig.

5. Motgångar och död.

Huru betryckt Burns än må ha varit, när han såg sina förhoppningar krossade och kände sig tillbakavisad från de kretsar, där han nyligen mottagits som hedrad gäst, så synes han dock ha känt en viss tillfredsställelse i medvetandet af att ha handlat rätt och att i alla fall numera vara en oberoende man. Han grep därför det nya värfvet an med friskt mod och lätt hjärta.

Själflade han hand vid utarbetet på Ellisland, gick själf efter plogen och var en god husbonde mot sina tjänare. Hans oroliga vanor följde honom dock äfven hit. Han var en i hög grad sällskaplig natur och kunde aldrig besluta sig för att rycka sig lös från det muntra dryckes-

lifvet och i stället ägna sig åt landtbruk eller poetisk alstring. Tidt och ofta var han gäst hos sina grannar af landtadeln och gårdsbrukarklassen, och lika ofta tillbrakte dessa en afton på Ellisland. Att döma af samtida beskrifningar och Burns' egna dryckesvisor måtte det vid dessa glada lag gått så vildt till som gärna är möjligt. Det är icke underligt att hans starka hälsa till sist bröts af detta lefnadssätt och att gårdsbruket, trots de ansträngningar han värkligen gjorde att sköta det med kraft och förstånd, icke blef som det borde.

När därtill kom att skördarna slogo fel, måste han vara betänkt på att annorledes söka trygga sin familjs uppehälle. Han sökte därför och erhöll äfven en anställning såsom tjänsteman vid accisvärdet (*accis* är en art tullbeskattning). Ingenting kunde vara mindre i öfverensstämmelse med hans människovänliga sinnelag än detta yrke, som hade tycke af en polisspions och tvang honom att draga lagens straff öfver dem, som kringgingo dess bestämmelser. Det var nog endast för familjens skull han åtog sig det.

Han var dock alltför vekhjärtad att icke själf då och då kringgå sin plikt för att frälsa en fattig stackare. Många historier berättas om de icke alltför listiga knep han begagnade för att hjälpa lagöfverträdarna att lura honom själf. En gång skulle han å tjänstens vägnar göra undersökning hos en fattig kvinna, som förehade någonting mindre tillåtligt. Burns infann sig emellertid själf hemligen på förhand för att ge henne en vink. "Kate, är ni tokig," sade han — "vet ni inte att öfveruppsyningsmannen och jag äro öfver er inom fyrty minuter?" Kvinnan tog fasta på vinken och lagade att undersökningen ej ledde till något resultat. En annan gång kom Burns och en medhjälpare till en kvinna, som misstänktes för olaglig brygd. När hon såg dem, smög hon sig ut bakvägen och lät en piga och en liten flicka reda sig bäst de kunde med de objudna gästerna. "Har det varit någon marknadsbrygd här i dag?" — "Nej då, herrn, vi har ingen tillåtelse till det," sade pigan. Men den lilla flickan visste icke bättre än att hon utropade: "det är inte sant, för den stora svarta kistan är full af ölbuteljer och mor har bryggt hela natten." — "Vi ha brådtom, just nu," sade Burns — "men när vi kommer

tillbaka från marknaden, så skall vi se efter i den stora svarta kistan!“ När de kommo tillbaka, var naturligtvis den stora svarta kistan tom.

Det är klart att de många resor Burns måste företaga i tjänsteärenden ännu mindre än förr tilläto honom att föra ett lugnt lif och endast voro ägnade att ge ökad fart åt umgänget med dryckesbröder af alla slag, till föga båtnad för vare sig gårdsbruket eller poesien. Det oaktadt var hans literära värksamhet under vistelsen på Ellisland mera betydande än under de bägge besöken i Edinburg, och några af hans bästa stycken härstamma från denna tid — bland andra den måhända något öfverskattade dikten om *Tam O'Shanter* och många förträffliga visor, skrifna för en samling, som då börjat utgifvas i Edinburg.

Under alla dessa resor, sällskapliga samkväm och poetiska utflykter gick det som sagt utför med gårdsbruket, och efter ungefär tre års vistelse på Ellisland beslöt han uppgifva arrendet och flytta in till Dumfries. Detta var likväl som att komma ur askan i elden, ty voro frestelserna till ett tygellöst lif starka därute på landsbygden, så voro de det i ännu högre grad i den lilla småstaden, som hade rikligare tillgång på dryckesbröder och dryckestillfällen samt gästades af en mängd resande, hvilka sällan underläto att inbjuda den sällskaplige skalden till sitt värdshus. De vanor han åsamkat sig under sitt föregående lif voro för öfrigt numera så ingrodde, att det väl lär vara tvifvel underkastat, om han någonsin skulle kunnat lösslita sig från dem. Han började väl också känna att hans lif på sätt och vis var förfelat så i yttre som inre mening. Förhoppningarna på en sorgfri och aktad lefnadsställning hade blifvit besvikna, och trots det höga värdet af det han värkligen åstadkommit såsom skald var han nog medveten om att det icke stod i rimligt förhållande till de rika gåfvor han kände sig äga. Hans sinne förbittrades alltmer — hans omdömen om människorna och lifvet blefvo allt dystrare, och hans själföfrebråelser blefvo honom en ständig anledning till pina. Den enda utvägen att komma ifrån denna förtviflade sinnesstämning var att söka upp det muntra sällskapet vid de fyllda glasen.

Han hade dock ännu stunder af poetisk ingifvelse, och några af hans sista dikter andas en lefnadsfriskhet och ett manligt mod, som stå i bjärt motsats till hans

hypokondriska betraktelser i bref. Till dessa friska dikter af den sjuke mannen hör den käckä visan "Förnöjsam med litet" samt den manliga af prof. C. R. Nyblom på svenska öfversatta "En man är man, trots allt sän't".

»En kung kan adla en och hvar,
baroner gör och allt sän't
men nämna ut till ärlig karl,
— jag tror han låter bli sän't.
För allt sän't och allt sän't,
förnäma namn och allt sän't
— den stolta känslan af sin kraft
är högre rang än allt sän't».

Om den själfständighet och den frihetskänsla, som tagit sig uttryck i denna stolta dikt, ock voro ägnade att ge skalden det stöd han behöfde för att kunna uthärda lifvet, medvärdade de likväl i sin mån att göra hans lif olyckligt, i det de till sist utestängde honom från det något så när bildade umgänge, som var att tillgå i grannskapet och som hans sällskapliga och sympatiska natur så väl behöfde.

Hans själfkänsla hade alltid varit mycket stark, och äfven under den tid nådens sol kringstrålade honom som varmest höll han sig upprätt, därutinnan olik de flästa samtida skalder, hvilka vanligen kommo sig upp genom gynnares ynnest. Med sitt skarpa omdöme fattade han allt för väl det ytliga i samhällets rangskala, kände alltid sin inre jämbördighet eller öfverlägsenhet i förhållande till de personer han mötte, höga som låga, och dolde icke alltid sin mening i det fallet. Dessutom hade det 18:de århundradets filosofiska kritik öfver allt häfdvunnet äfven nått fram till honom i hans afkrok, och han grubblade på sitt sätt öfver de samhällsproblem, som sysselsatte de flästa mer framstående intelligenser vid den tiden. När därför franska revolutionen bröt lös och spred sina idéer om frihet, jämlikhet och broderskap, mottogs den genast med hänförelse af Burns, och trotsigt obetänksam som han var sparade han icke de öppenjärtigaste uttalanden på vers och prosa. Han gick t. o. m. så långt att han såsom skänk till lagstiftande församlingen i Paris sände fyra kanoner, hvilka tillhört ett beslagttaget franskt smugglarfartyg och fallit på hans lott såsom pris — något som höll på att kosta honom hans tjänst. Allt detta medan hans vänner och be-

kanta af de högre klasserna voro besjälade af den djupaste skräck och afsky för Frankrike och revolutionen.

Allt var förlåtligt, äfven de vildaste utsväfningar, men att öppet och af fullaste hjärta uttala sin öfvertygelse om frihetens och jämlikhetens rätt, det kunde icke förlåtas. Burns lefde under sina sista år utestängd från annat sällskap är sådant som icke kunde förlora något på att umgås med "jakobinen".

Denna förvisning gjorde sitt till att förbittra skaldens lif, som redan dess förutan var tillräckligt förbittrat af ekonomiska bekymmer. Han var dessutom sjuk och bruten till kropp och själ. Det gick allt mera utför för honom i alla afseenden, och till sist hade han endast att välja på "tre befrielsens portar", såsom Thomas Carlyle säger — "klart uppfattad poetisk värksamhet, vansinne eller döden". Det blef denna sista port som i förtid öppnades för den olycklige mannen. Han afled den 21 juli 1796, endast trettisju år gammal.

Knappt hade underrättelsen om dödsfallet spridit sig förrän ett allmänt omslag inträffade i sättet att betrakta den länge missaktade skalden och hans värk. Man fick plötsligt ögonen öppna för de ovärderliga skänker han gifvit sin samtid och eftervärlden, och såsom vanligt belönade man med en präktig begrafning den lifsgärning man icke förstått att fullt uppskatta, förrän det var för sent att gifva den det stöd och den uppmuntran, som ligger i en allmänt uttalad sympati.

Alla lefnadstecknare och literaturhistoriker synas vara ense i att uppskatta det höga värdet af Burns' diktning och den stora betydelse han haft för vårt århundrades literatur, i det han var den förste som på allvar bröt med den förstelnade och förstelnande franska smaken samt med de friska naturliga källsprången i sina visor gaf nytt lif åt den nationella britiska poesien, hvilken sedan genom Wordsworth, Scott och Byron kom att mäktigt gripa in i hela Europas kulturlif. Äfven därutinnan tyckas alla vara ense att Burns aldrig blef hvad han kunnat — att hans lif och diktning äro att betrakta som en stort tilltagen praktbyggnad, hvilken förfallit innan den nått till takresningen och står kvar som en skön men vemodsväckande ruin.

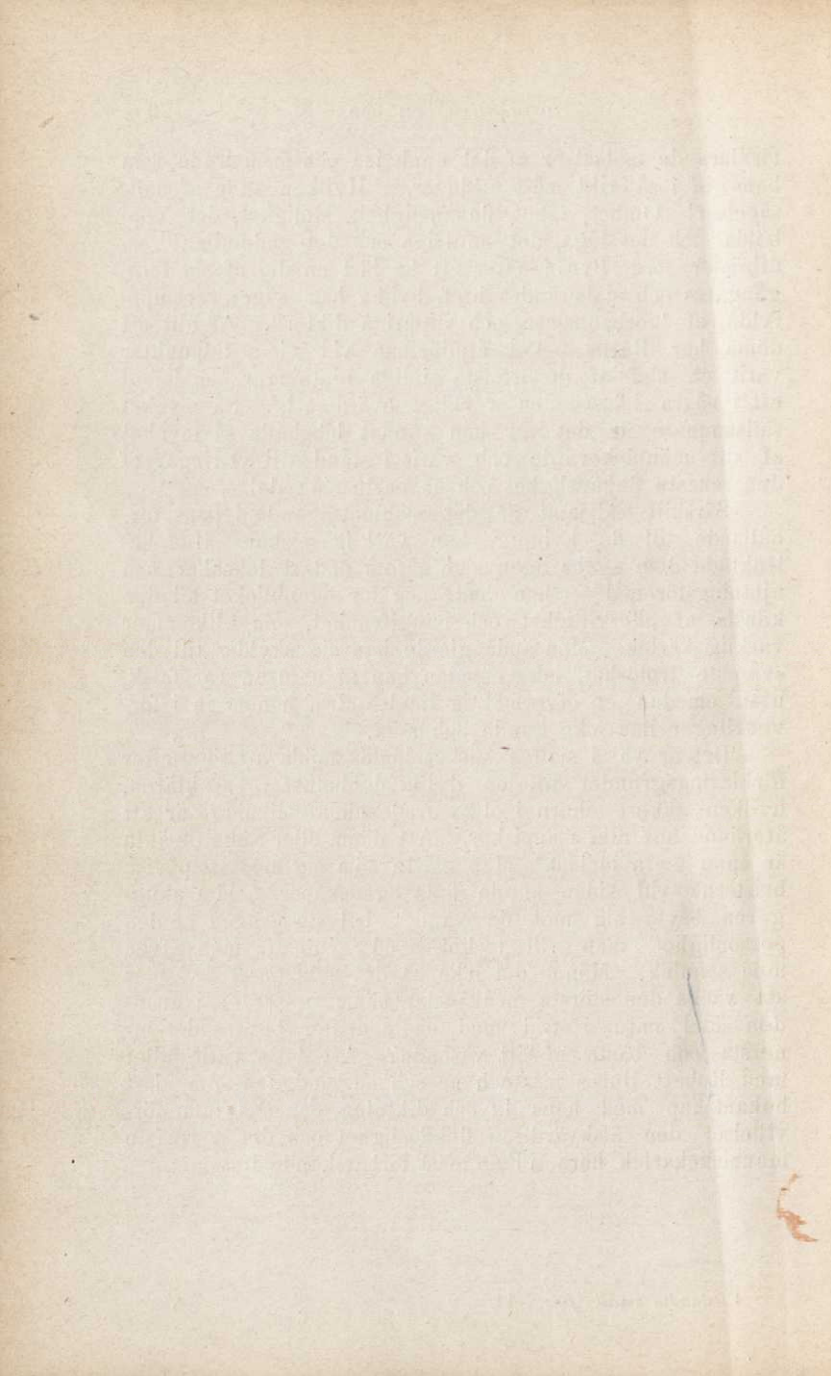
Däremot är omdömet om hans karaktär af mångfaldigt växlande art, och man har gjort sig mycken möda att

förklara de motsatser af det upphöjda och förnedrade, som hans lif i så rikt mått erbjuder. "Hvilken ande af motsägelser! Ömhet, råhet, finkänslighet, sinlighet, det upphöjda och det låga, det smutsiga och det gudomliga!" — utbrister lord Byron efter att ha läst en del af sin föregångares och själsfrändes bref, hvilka han säger vara uppfyllda af "förbannelser och slippriga dikter". Af allt att döma har Burns också åtminstone vid vissa tidpunkter varit en slaf af de gröfsta sinliga njutningar och lefvat ett i några hänseenden värkligt ovärdigt lif. Så mycket sällsammare är det att han kunnat bibehålla så mycket af sitt människovärde och varit i stånd till yttringar af den renaste finkänslighet och sannaste själsadel.

Särskilt sällsamt är det själfmotsägande i hans förhållande till de kvinnor, han värkligt älskat. Han betraktade dem synbarligen icke såsom endast leksaker och njutningsföremål — han hade nog för ögonblicket all den känsla af offervillighet och hängifvenhet, som tillkommer värklig kärlek. Men ändå gjorde han sig skyldig till den svåraste trolöshet, icke emedan han af naturen var falsk, utan emedan en öfvermäktig lidelse dref honom in i förvecklingar han icke kunde behärska.

Det är väl i själfva verket lönlös möda att söka efter förklaringsgrunder till en dylik dubbelhet i karaktären, hvilken säkert ehuru i olika grad och af olika art är att återfinna hos alla människor. Att döma eller söka ursäkt är ännu mera lönlöst. Man måste nöja sig med att påvisa bristerna vid sidan af de ädla egenskaperna, låta skuggorna bryta sig mot de vänligt belysta dragen af den personlighet, man vill teckna med sympati, men äfven med sanning. Männe det icke på det hela taget är ägnat att väcka den största medkänsla, när man ser en i grunden ädel natur i strid med oädla drifter bevara det innersta och bästa af sitt väsende? Att detta varit fallet med Robert Burns måste hvar och en medgifva som gjort bekantskap med hans lif och diktning, där trots alla förvillelser den älskvärdaste finkänslighet och den varmaste människokärlek höra till de mäst förhärskande dragen.

6000096637

Göteborgs universitetsbibliotek

